

Klimaatverantwoorde zuivelsector in Nederland

Energie neutrale melkveehouderij in 2030

Inleiding

Nederland is van oudsher een echt zuivelland. De combinatie van voldoende neerslag, geschikte grond en zachte winters is optimaal voor de teelt van gras. Door het zeeklimaat heeft Nederland bovendien koele zomers, wat gunstig is voor melkkoeien. De melkveehouderij is, met ruim 0,9 miljoen hectare grond in beheer, de grootste grondgebruiker in ons land. Het is in het belang van de melkveehouderij om de bodem goed te beheren. Nu al levert de melkveehouderij daarmee een belangrijke bijdrage aan klimaatadaptatie door het kunnen opvangen en vasthouden van water. Door verder te werken aan bodembeheer en vastleggen van CO₂ in de bodem wordt deze bijdrage alleen maar groter. Koeien horen als vanzelfsprekend bij het beeld van het Nederlandse cultuurlandschap.

Nederland staat bekend om zijn zuivelproducten. Zuivelproducten zijn niet weg te denken uit ons Hollands voedingspatroon. Melk, yoghurt en kaas staan in de Schijf van Vijf omdat ze een belangrijk onderdeel zijn van een gezond en duurzaam voedingspatroon. Naast producent van hoogwaardige voedingsmiddelen en beheerder van de groene ruimte ontwikkelt de sector zich als leverancier van duurzame energie. De melkveehouderij heeft een unieke uitgangspositie voor het produceren van duurzame, vernieuwbare energie. Tal van technieken voor duurzame energieproductie worden reeds toegepast zoals zonnecollectoren, windmolens en mestvergisting.

De zuivelsector draagt bij aan de voedseltransitie en aan de reductie van broeikasgassen in Nederland door nog duurzamer te gaan produceren. Dat kunnen we alleen door economisch gezond te blijven, voldoende inkomen te genereren voor melkveehouders en door te voldoen aan de behoeften van maatschappij en sector zelf (dierwelzijn, diergezondheid en biodiversiteit).

De melkveehouderij heeft zich historisch als gezinsbedrijf ontwikkeld. Deze gezinsbedrijven, op dit moment zo'n 17.000 in getal met ieder gemiddeld zo'n 100 melkkoeien, en de hiermee verbonden toeleverende en verwerkende bedrijven zorgen voor werkgelegenheid en voor draagvlak voor sociale voorzieningen en maatschappelijke activiteiten op het platteland.

Bestaande duurzaamheidsinitiatieven en resultaten

In de afgelopen 6 jaar zijn door de Nederlandse Zuivel Organisatie (NZO) en LTO Nederland in de Duurzame Zuivelketen (DZK) initiatieven genomen om proactief in te spelen op de verschillende duurzaamheidsthema's. De Duurzame Zuivelketen werkt aan een zuivelsector die toekomstbestendig en verantwoord is. De doelen voor 2020 zijn onder meer klimaatneutrale ontwikkeling, constante verbetering van diergezondheid en dierenwelzijn, behoud van weidegang, biodiversiteit en milieu. De nader gepreciseerde doelen zijn realistisch, maar zeker ook uitdagend.

Vanaf 1 januari 2018 krijgen alle melkveehouders de indicatoren die van invloed zijn op het milieu en klimaat overzichtelijk weergegeven in een dashboard. Het Dashboard Milieu en Klimaat geeft inzicht in de bedrijfsprestaties voor de belangrijkste milieu-, klimaat- en biodiversiteitsindicatoren.

Dashbord met Carbon Footprint Monitor

De emissie van de gehele zuivelsector wordt jaarlijks gemonitord door Wageningen Economic Research en weergegeven in de sectorrapportage van de Duurzame Zuivelketen. Het Dashboard Milieu en Klimaat geeft iedere melkveehouder inzicht in de broeikasgasemissie van het eigen melkveebedrijf (carbon footprint). Met de kennis van de carbon footprint op bedrijfsniveau, kunnen melkveehouders passende maatregelen nemen om de emissies te verlagen. Voor de berekening van de carbon footprint worden de internationaal voorgeschreven regels gevolgd (Life Cycle Analysis). Het is van groot belang, ook naar de verdere toekomst toe, dat de sector dit instrumentarium kan blijven inzetten als tool voor de melkveehouder, maar ook als instrument voor de verantwoording van de totale reductie in broeikasgassen die de sector in de gehele keten realiseert.

Resultaten tot op heden

De Nederlandse zuivelsector ondertekende in 2008 al het Convenant Schone & Zuinige Agrosectoren. De zuivelsector richt zich op CO₂-reductie door maatregelen te treffen op energiebesparing, -hergebruik, duurzame energieproductie en energie-efficiëntie. De Nederlandse zuivelindustrie heeft daarnaast ook het MJA3-convenant ondertekend. Het doel van dit convenant is om een energie-efficiëntie van 2% per jaar

te realiseren tussen 2005 en 2020. De zuivelindustrie heeft dit doel in 2016 reeds behaald.

Eén van de doelen van de Duurzame Zuivelketen is in 2020 een 2% verbetering van energie-efficiëntie per jaar in 2020 ten opzichte van 2005. Dit einddoel werd al in 2016 bereikt. Het energieverbruik daalt nog steeds, mede dankzij de Energiescan. Elke melkveehouder heeft toegang tot deze scan, die inzicht geeft in het energieverbruik op het bedrijf en aangeeft waar verbeteringen mogelijk zijn. De verschillen in energieverbruik tussen melkveebedrijven laten overigens zien dat hier nog kansen liggen om het energieverbruik naar beneden te brengen.

De productie van duurzame energie is in de afgelopen jaren op melkveehouderijbedrijven enorm toegenomen. In 2017 had 19% van de melkveehouders zonnepanelen op het dak van de stal en dit percentage blijft groeien. Ook plaatsen steeds meer melkveehouders windmolens op het bedrijf en worden mono-mestvergistingsinstallaties geïnstalleerd. De meeste melkveehouders die energie duurzaam opwekken gebruiken deze energie voor hun eigen bedrijf. Als ze meer produceren dan ze nodig hebben, wordt het surplus aan het openbare elektriciteits-net geleverd.

De Duurzame Zuivelketen streeft naar 20% reductie van broeikasgassen in 2020 ten opzichte van 1990. Het broeikasgas methaan ontstaat onder andere door darm- en pensfermentatie in de koe waardoor vergaande reductie een natuurlijke begrenzing kent. Er wordt ingezet op het optimaal benutten van mineralen waarmee ook de emissie van broeikasgassen wordt gereduceerd. Bijvoorbeeld door betere voer-efficiëntie. Andere maatregelen die een melkveehouder kan treffen zijn het verlengen van de levensduur van koeien, het hebben van meer blijvend grasland, met meer klaver en minder gebruik van kunstmest. Alle melkveehouders kunnen met de carbon footprint monitor hun bedrijfseigen carbon footprint berekenen en vergelijken met anderen. Zo krijgen zij inzicht waar zij verbeterlagen kunnen maken. In Nederland is de gemiddelde broeikasgasemissie per kg melk 1,15 CO₂-equivalenten per kg melk (wereldwijd ligt dit op 2,4 CO₂-eq per kg melk).

Integraliteit van duurzaamheidsmaatregelen

De Duurzame Zuivelketen (DZK) neemt proactief initiatieven om in te spelen op de verschillende duurzaamheidsthema's. Daarbij wordt continue gezocht naar een evenwicht en integrale benadering in doelen en maatregelen.

Ook bij het realiseren van de opgave voor de reductie van broeikasgassen zal voor alle maatregelen moeten worden bekeken wat de impact hiervan is op de andere duurzaamheidsdoelen, die door maatschappij en sector belangrijk worden gevonden. Efficiency maatregelen die helpen bij het behalen van broeikasgasreductiedoelen kunnen strijdig zijn met andere duurzaamheidsdoelen zoals het verbeteren van de biodiversiteit.

Onlangs heeft een breed samengestelde commissie (melkveehouders, NGO's, rijksoverheid en provincies) aanbevelingen gegeven met betrekking tot het thema grondgebondenheid in de melkveehouderij. De sector zal deze aanbevelingen in de komende periode gaan uitvoeren. Het behouden van het grondgebonden karakter van de melkveehouderij is niet alleen een wens van de sector maar ook van de maatschappij. Het streven naar grondgebondenheid betekent namelijk een keuze voor meer voer van eigen land en meer grasland waarbij grasland veel meer koolstof opneemt dan maisland.

Klimaatopgave zuivelsector 2030

In lijn met de bestaande doelen van de Duurzame Zuivelketen op het gebied van broeikasgassen, neemt de Nederlandse zuivelsector haar verantwoordelijkheid met betrekking tot een opgave voor de reductie van broeikasgassen in 2030.

Bij deze opgave is rekening gehouden met het volgende:

- Een grondgebonden en zichtbare melkveehouderij in Nederland is het uitgangspunt. Dat wil zeggen dat een situatie waarbij alle koeien jaarrond op stal staan, de stallen volledig zijn gesloten en emissies in de stal worden opgevangen door luchtwassers (een situatie die voor de reductie van broeikasgassen potentieel zeer effectief is), door de sector niet wenselijk wordt geacht en ook maatschappelijk geen draagvlak heeft.
- Het Klimaatakkoord mag de integrale benadering van duurzaamheid in zuivelsector niet in de weg staan, waaronder bijvoorbeeld de implementatie van de aanbevelingen van de Commissie Grondgebondenheid; deze aanbevelingen gelden als randvoorwaarde voor de verdere ontwikkeling van de melkveesector. In de PBL ramingen voor 2030 is hier nog geen rekening mee gehouden.
- Voor een aantal broeikasgasreducerende maatregelen is nader onderzoek nodig, maar wordt implementatie vóór 2030 mogelijk geacht. Deze maatregelen zijn niet meegenomen in de eigen opgave voor de zuivelsector.
- Gekeken is naar het realistisch potentieel (niet alleen op basis van modelberekeningen maar ook gebaseerd op praktijkgegevens) en de kosteneffectiviteit van de verschillende maatregelen. En dit alles op basis van de huidige kennis en inzichten.
- Benadrukt wordt dat er voor realisatie van het basisbeeld (PBL) 2030, waarbij rekening is gehouden met bestaand en voorgenomen beleid, al een forse reductieopgave van broeikasgassen moet worden gerealiseerd. Denk hierbij onder andere aan de fosfaatrechten, verlenging levensduur (en minder stuks jongvee). Daarmee is een additionele reductie tot 2030 een ambitieuze opgave, zoals ook het Kabinet stelt.
- Geen rekening is gehouden met de veenweideproblematiek die een gebiedsgerichte aanpak vergt met een apart maatregelenpakket. Dit maatregelenpakket zal per regio de komende periode moeten worden uitgewerkt.

Maatregelen

De zuivelsector wil haar verantwoordelijkheid nemen voor een reductie van broeikasgassen in 2030 van in totaal 1,6 Mton CO₂ equivalenten, bestaande uit:

- Maatregelen op het gebied van “Dier en Voeding” en “Mestopslag en Bemesting”: 0,8 Mton methaan in CO₂ eq. (Ervan uitgaande dat er een specifieke taakstelling voor methaan is opgelegd door het Kabinet)

Te denken valt aan maatregelen zoals levensduurverlenging, aanpassing samenstelling van voer, additieven en verbetering van de ruwvoerbenutting, methaanoxidatie buitenopslag, mono mestvergisting en het vervangen van een deel van het gras door klaver teneinde kunstmest te verminderen.

- Maatregelen op het gebied van “Bodem en Gewas” en “Energiebesparing en productie van Duurzame Energie” op het melkveebedrijf: 0,8 Mton CO₂ eq. (waarvan het grootste deel betreft “Energiebesparing en productie van Duurzame Energie”)

Te denken valt aan maatregelen zoals minder scheuren van gras, verbetering van gewasrotatie, vanggewas via inzaai na oogst of via onderzaaien, voorkoelers, frequentieregelaars en verlichting, zon-PV en windmolens.

De mindere afhankelijkheid van de import van eiwitrijk krachtvoer (soja en palmpitten) als gevolg van de implementatie van de aanbevelingen van de Commissie Grondgebondenheid, leidt tot een additionele reductie van broeikasgassen in het buitenland. Deze maatregel kan een reductie van ca. 1 Mton CO₂ eq. opleveren, waarbij het van belang is dat deze op een of andere wijze wordt meegenomen in het totaalbeeld van de broeikasgasreductie van de zuivelsector.

Indien in de loop van de periode tot 2030 door de zuivelsector meer reductie van broeikasgassen kan worden gerealiseerd, dient deze verdisconteerd te worden met een mogelijke opgave na 2030.

Bouwstenen grondgebonden melkveehouderij in 2025

Aanpak

Met betrekking tot de aanpak van reductie van broeikasgassen voor de zuivelsector is bekeken welke lessen getrokken kunnen worden uit het fosfaatreductie-dossier. Dit leidt tot de volgende aanpak:

- De melkveehouder heeft verschillende mogelijkheden om (afhankelijk van het bedrijf en de bedrijfsvoering) reductie te realiseren door het implementeren van allerlei broeikasgas-reducerende maatregelen;
- Monitoring en meting van resultaat op bedrijfsniveau via de carbon footprint monitor;
- Vooraf (dat wil zeggen in komende maanden) aangeven door de overheid dat zij zal ingrijpen op bedrijfsniveau wanneer de sector de geformuleerde opgave niet realiseert.

De impact van de melkveehouderij op het klimaat is al jaren dalend en voor een belangrijk deel gaat dit gepaard

met kostenbesparing. Een verdere vermindering van de impact op het milieu vergt vaak maatregelen die geen kosten besparen maar juist extra kosten met zich meebrengen, of die om een investering vragen waarvan de terugverdientijd erg lang is. Om deze verdere reductie op de milieu-impact toch te kunnen realiseren is een adequaat financieel pakket vanuit de overheid noodzakelijk, zoals investeringsregelingen, vergoedingen van onrendabele toppen en fiscale faciliteiten. Verder is het opstellen van een meerjarige innovatie-agenda in samenwerking met de overheid nodig om de mogelijkheden voor broeikasgasreductie ook voor de langere termijn in beeld te brengen. De zuivelsector zal de komende jaren blijven investeren in communicatie- en kennisdelingsprogramma's alsmede de ontwikkeling van diverse tools voor melkveehouders om broeikasgas te reduceren.

Voorwaarden en flankerend beleid

Om de aangegeven opgave van broeikasgasreductie in 2030 te realiseren met de voorgestelde aanpak zijn de volgende randvoorwaarden essentieel:

- Harde vastlegging opgave voor alle sectoren (industrie, bebouw omgeving, mobiliteit, energie en
- landbouw), liefst in een wet. Geen afwenteling vanuit andere sectoren op de opgave voor de landbouw.
- Alle sectoren in de land- en tuinbouw dienen verantwoordelijk gesteld te worden voor een opgave voor de reductie van broeikasgassen.
- Nieuwe inzichten en ontwikkelingen in de toekomst,

waaronder koolstofvastlegging in de bodem, moeten ten gunste komen van de opgave van de zuivel en niet als aanvullende opgave worden geformuleerd.

- Energiebesparing en energieopwekking in de zuivel worden meegerekend in de opgave die de zuivelsector realiseert.
- Erkenning door de overheid van het instrument carbon footprint monitor om bedrijfsspecifiek te monitoren.
- Ingrijpen door de overheid, indien nodig, op bedrijfsniveau bij het niet halen van de sectoropgave voor broeikasgasreductie.
- Het Klimaatakkoord mag integrale benadering van duurzaamheid in zuivelsector niet in de weg staan, waaronder bijvoorbeeld de implementatie van de aanbevelingen van de Commissie Grondgebondenheid; deze aanbevelingen gelden als randvoorwaarde voor de verdere ontwikkeling van de melkveesector.
- De huidige ketenbenadering van broeikasgasreductie en monitoring in de zuivel blijft het uitgangspunt. De zuivelsector zal derhalve de broeikasgasreductie niet enkel monitoren op nationaal niveau maar ook op ketenniveau. Dit resulteert erin dat de broeikasgasreductie van de zuivelsector breder zal zijn dan enkel de nationale opgave. Dit dient bij het totaal beeld meegenomen te worden.

Flankerend beleid is noodzakelijk voor realisatie van de opgave voor 2030, in ieder geval:

- Het beschikbaar stellen van een adequaat financieel pakket vanuit de overheid voor het nemen van maatregelen door de melkveehouder (zoals investeringsregelingen, vergoedingen onrendabele toppen en fiscale faciliteiten). Dit pakket dient op de kortst mogelijke termijn uitgewerkt te zijn;
- Het opstellen van een nieuw convenant met de veevoerindustrie om de methaanemissie via het voerspoor terug te dringen.
- Meenemen van de problematiek van broeikasgasreductie bij de vormgeving van het nieuwe GLB.
- Het opstellen van een meerjarige innovatieagenda in samenwerking van overheid en zuivelsector.
- Uitwerking van het gestelde in het Regeerakkoord, dat er op wordt toegezien dat voor duurzame producten in de markt een hogere opbrengst kan worden gerealiseerd, die dan kan worden doorgegeven aan de melkveehouders.
- Erkenning van producten uit mestverwerking als kunstmest teneinde het gebruik van kunstmest te verminderen waardoor fossiele energie en lachgas kan worden verminderd en meer organische stof in de bodem kan worden opgebouwd.

Indien bovenstaande randvoorwaarden en flankerend beleid niet kunnen worden ingevuld dan heeft dit direct consequenties voor de haalbaarheid en realisatie van de hierboven door de zuivelsector geformuleerde ambitie voor 2030.

Klimaatopgave richting 2050

De zuivelsector zal de komende jaren gaan kijken naar maatregelen en consequenties van mogelijke opgaven voor klimaat voor de landbouw in 2050. Hierin moet ook worden meegenomen een discussie in de EU, waarbij in het kader van level playing field, bekeken dient te worden welke maatregelen de verschillende lidstaten reeds hebben genomen en zullen gaan nemen, en in welke regio's van de EU (melk)veehouderij om milieu- en klimaatredenen, het beste kan plaatsvinden.

Relevant voor deze discussie is ook de conclusie van het PBL: “een krimp van activiteiten die veel emissies veroorzaken is ook een manier om broeikasgassen te verminderen. Voorwaarde is dan wel dat die activiteiten

en emissies niet elders in de wereld opduiken (carbon leakage). Op grond van deze voorwaarden vallen de meeste volumemaatregelen af.” (rapport PBL, 28 maart 2018).

Ten slotte wordt opgemerkt dat het Klimaatakkoord van Parijs een klimaatverandering en broeikasgasarme ontwikkeling bevordert op een wijze, die de voedselproductie niet in gevaar brengt.

Voedselconsumptie; Sustainable diets

In het debat over de verduurzaming van ons voedsel geldt als algemene leefregel om de ecologische footprint van ons dieet te verminderen: 'eet minder dierlijk en meer plantaardig'. Deze eetregel is niet differentiërend genoeg als garantie voor een voedingspatroon met een kleinere ecologische footprint. Niet alle plantaardige producten hebben een lage ecologische footprint. Denk hierbij aan exotisch fruit dat moet worden ingevlogen. Ook niet alle dierlijke producten hebben een even grote ecologische footprint.

Dat het aandeel plantaardige producten in ons menu omhoog kan, vindt ook de Nederlandse zuivelsector. Dat mag echter niet ten koste gaan van een volwaardig voedingspatroon. Zuivel bevat veel belangrijke voedingsstoffen die essentieel zijn voor onze gezondheid. Bij het mijden van zuivelproducten moeten andere voedingsmiddelen de inname van voedingsstoffen garanderen. Vaak wordt aangenomen dat een menu zonder zuivel minder impact heeft op het milieu dan een menu met zuivel. Recente onderzoeken laten zien dat het mijden van zuivel nauwelijks tot geen vermindering oplevert van de ecologische voetafdruk. Een menu zonder zuivel heeft veel andere (plantaardige) producten nodig om diezelfde voedingsstoffen te leveren. Bij elkaar hebben

die producten een even grote ecologische voetafdruk als zuivel. Voor een duurzaam en gezond voedingspatroon is het dus belangrijk te kijken naar de milieu-impact van een product per kilogram voedingsstoffen in plaats van per kilogram product.

Ammoniak

De zuivelsector heeft altijd aangegeven zich te willen blijven ontwikkelen binnen de milieurandvoorwaarden zoals die in Nederland gelden. Zo is in de afgelopen periode een nadrukkelijke opgave gerealiseerd door de sector op het gebied van fosfaat. Dergelijke ingrijpende ontwikkelingen kunnen alleen worden opgebracht wanneer voor langere tijd duidelijk is waar de grenzen liggen – niet alleen voor fosfaat of broeikasgassen – maar ook voor andere dossiers zoals bijvoorbeeld ammoniak. Het is voor melkveehouders van groot belang zicht te hebben op milieugebruiksruimte in de toekomst, een situatie waar binnen de miliegrenzen kan worden geproduceerd en waarnaar kan worden toegewerkt.

Om voor de komende jaren een duidelijk beeld te kunnen schetsen is het nodig dat er ook voor ammoniak duidelijkheid wordt geboden door de overheid over wie verantwoordelijk is voor de uitvoering van het ammoniakbeleid in Nederland: is dit de Rijksoverheid of de provincies? Op dit moment bestaat er ook onduidelijkheid over de betrouwbaarheid van de meet- en berekenmethodiek. Deze onduidelijkheid ondermijnt het draagvlak voor de uitvoering van maatregelen op bedrijfsniveau. Dit is ongewenst en ook hier zal op korte termijn brede overeenstemming over moeten komen zodat de sector voor de komende jaren duidelijkheid heeft over de verschillende milieurandvoorwaarden en hier integraal op kan acteren.

LTO Vakgroep Melkveehouderij
Nederlandse Zuivel Organisatie

Juni 2018

Dit is de bijdrage van de LTO Vakgroep Melkveehouderij en de Nederlandse Zuivel Organisatie aan het Klimaatakkoord.